

4. Зборовська Н. В. Психологія і літературознавство : [посібник] / Н. В. Зборовська. – К. : Академвидав, 2003. – 390 с.
5. Марко В. П. Стежки до таїни слова: Літературознавчі й методичні студії : [навч. посіб. для студ. філол. спец.] / В. П. Марко. – Кіровоград : “Степ”, 2007. – 264 с.
6. Потканський Я. Психологія у літературознавчих дослідженнях / Я. Потканський // Література. Теорія. Методологія / [пер. з польськ. С. Яковенка ; упоряд. і наук. ред. Д. Уліцької]. – К. : ВД “Києво-Могилянська академія”, 2008. – С. 292–311.
7. Тарнашинська Л. Б. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспекти) / Л. Б. Тарнашинська. – К. : Смолоскип, 2010. – 632 с.
8. Тютюнник Г. Облога: Вибрані твори / [передм. та прим. В. Дончика] / Г. Тютюнник. – 3-тє вид. – К. : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2004. – 584 с.
9. Тютюнник Г. Бути письменником: щоденники, записники, листи / Г. Тютюнник ; [передм., упоряд. О. Неживого]. – К. : Ярославів Вал, 2011. – 440 с.
10. Фрейд З. Я и Оно. По ту сторону принципа удовольствия / З. Фрейд ; [пер. с нем.]. – М. : АСТ : Астрель, 2011. – 156 с.
11. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / З. Фрейд ; [пер. з нім. П. Тарашука]. – Х. : Книжковий Клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2015. – 480 с.
12. Шугай О. “Усе живе – тепле...”: Нове про Григора Тютюнника / О. Шугай. – К. : ВД “Києво-Могилянська акад.”, 2006. – 226 с.

Анотація

У статті досліджуються особливості моделювання окремих жіночих типів у художньому просторі Гр. Тютюнника. Визначено, що акцентуація на жіночих образах зумовлена як загальною орієнтацією художньої літератури “межової” доби, так і психологічними акцентами, породженими вихованням, специфічною психологічною атмосферою у сім’ї письменника.

Визначено, що у художньому світі Гр. Тютюнника жінка втілюється переважно в образі матері, дружини, коханки, попутниці. Однак усіх жінок, створених творчою уявою автора, об’єднує віктимологічний аспект характеротворення. Встановлено, що саме акцентуований характер складних стосунків Гр. Тютюнника з матір’ю сприяв створенню психологічних варіацій персонажів-жінок.

Ключові слова: жіночі образи, мегатекст, акцентуація.

Summary

The article investigates some aspects of design of separate women types in Gr. Tiutiunyk’s artistic space. Determined, that the accentuation of female images caused by a common focus of fiction “boundary” date and psychological accents, caused by upbringing, specific psychological atmosphere in the writer’s family. It is seen, that in the world art Tiutiunyk’s women embodied primarily in the form of mother, wife, lover, fellow traveler. However, all the women, created by the author’s creative imagination, are combined with victimological aspect of character. Determined, that accented the nature of the complex relationship between Gr. Tiutiunyk and his mother helped to create psychological variations of female characters.

Keywords: women images, megatext, accentuation.

УДК 821.161.2–1

Писаревська К. В.,

аспірантка,

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

pisarevskaya_ks@mail.ru

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ДОЩУ В ПОЕЗІЇ АНАТОЛІЯ ПЕРЕРВИ

В основі кожного поетичного твору лежить ідейно-естетична проблема, яка реалізується за допомогою комплексу зображуваних засобів. Використовувані

автором образотворчі засоби створюють своєрідні мікросистеми – носії естетично актуальних смислів. Задача таких мікросистем полягає у тому, щоб вносити додаткові обертони, посилюючи загальне естетичне звучання та основну ідею поезії. До таких мікросистем в поезії А. Перерви можемо віднести використання кольору і стихій (землі, води, вогню, повітря), які у великій кількості наявні в поезії Анатолія Перерви. Цілком очевидно, що зображення стихій властиве перш за все пейзажній ліриці. Однак аналіз поезії А. Перерви показує, що стихії далеко не завжди є компонентами пейзажної лірики, вони також служать для вираження всієї палітри людських взаємовідносин, часто стаючи умовою, елементом або причиною зображення того чи іншого фрагменту дійсності. Пропонований аналіз дозволяє краще зрозуміти глибинну сутність творів поета, та своєрідність авторського світовідчуття.

Стихія води в тому чи іншому своєму прояві зустрічається в багатьох віршах Анатолія Перерви, тому її функціонування в поетичному тексті потребує окремого розгляду. В рамках пропонованої статті обмежимося розглядом тільки образу дощу.

Мета роботи – визначити ідейно-естетичні смисли, які виконує образ дощу, і показати його роль у формуванні ідейно-естетичного змісту всього поетичного твору.

У світлі поставленої мети необхідно розглянути такі питання:

- дослідити основні риси, які властиві стихії води з точки зору релігійних, філософських, фольклорних, обрядових контекстів;
- провести аналіз поезій і з'ясувати ідейно-естетичні смисли “дощу” у поезії Анатолія Перерви;
- показати роль ідейно-естетичних смислів у вираженні основного ідейно-естетичного змісту віршів на прикладі конкретних творів.

Предметом дослідження є ідейно-естетичні смисли, які створюються завдяки образу дощу.

Об'єкт дослідження – поетичні твори, в яких присутній образ дощу.

Перш ніж приступити до розгляду поетичних творів А. Перерви, проведемо короткий аналіз уже існуючих точок зору на досліджувану нами стихію води в різних науках. Такий аналіз допоможе краще уявити можливий спектр смислів, асоційованих зі стихією води, і створить необхідний “банк даних” для подальшого аналізу.

Живописці, майстри пейзажної лірики надихалися прекрасними видами річок, озер, морів, водоспадів та інших водних об'єктів природи. Наглядним прикладом різного прояву води в природі можуть слугувати, наприклад, картини І. Айвазовського, на яких видно найтонші відтінки “настрою” морських вод: від повного штилю до руйнівної бурі. Саме завдяки амбівалентності “води” (*згадаймо, що м'яка вода точить твердий камінь*) ця стихія використовується у композиційній та емоційній побудові художнього твору для вираження протилежних станів (позитивних і негативних, творчих та руйнівних тощо) [11, 256].

На нашу думку, найбільш повне дослідження ролі стихій у житті людини провів свого часу Г. Башляр [1], залучивши найширший літературний, історико-філософський та науковий матеріал. Маємо на увазі його книгу 1938 року “Психоаналіз вогню” (“La psychanalyse du feu”). Пізніше з'явилися інша книжка “Вода і мрії” (“L'eau et les rêves”, 1942), потім робота “Повітря і сновидіння” (“L'air et les songes”, 1943), нарешті,

дві праці, присвячені образам землі – “Земля і мрії про спокій” (“La terre et les rêveries du repos”, 1946) та “Земля і мрії волі” (“La terre et les rêveries de la volonté”, 1948).

Варто відзначити ті якості води, які становляють для нас інтерес у зв'язку з даним дослідженням. Майже всі міфології світу шанобливо ставляться до стихії води (біблійні мотиви, давні індійські вірування, космологія Гесіода) [3, 272]. З поширенням християнства вода набуває значення “очищення від бруду й гріха”, “моральне очищення”. Ця думка існувала і в язичницьких спільнотах. У християн саме акт омиття здатен повернути людину до її первісної чистоти, якраз тому хрещення – це друге народження людини з новим внутрішнім світом і смерть для гріха [пор.: 7, 84].

З давніх давен у слов'ян було поширене водопоклонство. Багато свят, звичаїв, обрядів, які й досі збереглися в Україні, свідчать про те, що наші предки одухотворяли воду. В етнолінгвістичному словнику за редакцією М. І. Толстого зазначено, що головним святом, яке включало в себе обряд водоосвячення, було хрещення [8, 387]. У віруваннях давніх слов'ян зустрічаємо також поділ води на “живу” (тала вода, джерельна, дощова) та “мертву” (стояча, болотна, солоня, підземна). Джерельна вода відзначається особливою цілющою силою. Крім того, воду розглядали як найвеличніший дар неба Матері-Землі, бо вона оживляє її та робить плодючою. За первісними уявленнями, води поділяються на чоловічі та жіночі. Чоловічі – це дощові й снігові, “небесні” води, а жіночі – “земні”, води криниць, колодязів, джерел. Саме небесні води здатні запліднити землю, поєднавшись із земними водами [2, 83]. Нарешті, вода розглядалася як утілення жіночого начала, саме вона “символізує дівчину, жінку, їхню красу й “жіночі чари”, що наповнюють осіб прекрасної статі” [10, 79; 8, 390]. Вода, як і земля, зіставляється з жіночим початком: будь-яке зілля проростає на землі, коли є вода.

Дослідники відзначають, що вода відрізняється плинністю, плавністю, здатністю просочуватися, розчиняти речовини, гасити вогонь. З нею також пов'язують такі властивості, як: дипломатичність, не категоричність, злиття, перетікання, обмін, чуттєвість. Про плинність води, вияв і прототип психіки людини (відчуття, емоції, почуття) говорив К. Г. Юнг, який “використав концепт води для опису категорії емоції людської психіки” [4, 392].

Вода може існувати у трьох агрегатних станах: рідкому (в морях та водах суходолу), твердому (лід та сніг) і газоподібному (водяна пара). При цьому вода легко переходить з одного стану в інший, утворюючи різні явища та процеси на Землі: випаровування – перехід з рідкого стану в газоподібний (хмари), замерзання – перехід з рідкого стану в твердий (льодовики, сніг, град).

Зазначимо, що у А. Перерви вода зустрічається в різних станах, створюючи таким чином своєрідну лексико-семантичну групу, ізоморфну “агрегатному стану води”: крига, сніг, дощ, туман, хмара тощо. Кожен із цих станів води може виконувати різні функції, пов'язані з вираженням стану погоди, емоцій, почуттів і акцентуванням внутрішнього стану ліричного героя.

Перш ніж дати відповідь на питання, які ж ідейно-естетичні смисли має водна стихія дощ у поезії А. Перерви, здійснимо невелике статистичне дослідження

на матеріалі збірки віршів поета 2009 року “Перевесло слова і сльози” [6]. Ми обрали для аналізу саме цю збірку, зважаючи на те, що в ній подано найбільш значущі для поета вірші зі збірок різних років. Проведений аналіз показав, що в збірці з 205 віршів налічується понад 60, в яких зустрічаються різноманітні номінації природних об’єктів, явищ, станів, пов’язаних із водою. Найбільш часто зустрічаються такі номінації: вода, річка, дощ, сніг, туман, хмари, сльоза, джерело. Загалом, вода у Анатолія Перерви вербалізується в тематичному полі “водна стихія”, яка включає:

- *назви водоймищ*: річка, озеро, ставок, море, криниця, струмок, джерело;
- *назви атрибутів водоймищ*: берег, плесо, вир, коса, причал;
- *агрегатний стан води*: крига, сніг, іній, град, дощ, лід, туман, пар;
- *водяний і рослинний світ*: лебеді, лілії, коропа;
- *форми існування води*: вода, сльоза, плач, хвиля, гладь, кола на воді;
- *види діяльності, які пов’язані з водою*: рибак, весляр, перевізник.

Широкий значеннєвий спектр стихії води підтверджує особливу важливість цієї природної стихії для поета. Що стосується образу дощу, то А. Перерва використовує його не тільки при описі слобожанської природи, життя, побуту людини. Дослідження показує, що в образі дощу вербалізовано дві основні функції: а) *описувати емоційні стани та почуття, що виникають між чоловіком і жінкою*; б) *висловлювати авторську концептуальну позицію*.

Розгляньмо детальніше першу функцію. Вірш “Тринадцять” [6, 45] відносимо до любовної лірики. У ньому показані взаємовідносини між чоловіком і жінкою в момент дисгармонії (емоційного зриву, сварки, поганого настрою, відсутності взаєморозуміння). З перших рядків поет дає зрозуміти читачеві, що “все погано”, “не в нормі”. У кожній з чотирьох строф цього вірша присутній елементи тематичного поля “дисгармонія” – *Випало з гнізда ластовеня, / Випала дощів піврічна норма. / Випав я, як випадав щодня, / Не лише зі змісту, а й із форми* [6, 45]. У цих рядках автор не акцентує увагу на слові “дощ”, але стає зрозумілим, що не все добре в його житті, “піврічна норма” – це велика кількість води. Ліричного героя переповнює почуття гніву: *І мене, даруйте, понесло / Течією пліч твоїх і стану* [6, 45]...

Поет не згадує у другій строфі “воду”, але ми бачимо її наростаючий потік: “понесло”, “течією”, тут же з’являється і причина дисгармонії – жінка (“пліч твоїх і стану”). Відчуття все руйнуючої стихії збільшується: *По словах твоїх танцює дощ, / Розмиває греблю, наче душу* [6, 45]. У наведених рядках першим проявляється те значення слова “дощ”, яке в нього вкладає автор, – руйнівної негативної емоції (обурення, гнів). Для посилення ефекту руйнівної дії емоцій поет навіть змінив логіку при використанні порівняльного звороту (порівняйте більш логічну побудову фрази: *Розмиває душу, наче греблю*).

У третій строфі тема дисгармонії у відносинах загострюється, з’являється почуття досади: *Випав на сніданок мені борщ. / Учорашній. / Але їсти – мушу* [6, 45]. Нарешті, у четвертій строфі негативні емоції переходять в обурення, небажання поступатися та йти на примирення: *Чом у нас одвірки занизькі? / Доки ж мені, врешті, пригинатись!* [6, 45].

Негативні емоції ускладнюють повернення гарних взаємовідносин, що відображається в наступних рядках: *Дощ. / До тебе всі шляхи – слизькі. / А яке число у нас? – Тринадцять!* [6, 45] Ліричний герой перебуває під владою негативних емоцій. Навіть при бажанні відновити зв'язок це виявляється важко зробити із-за дощу (неконтрольованих емоцій), який розмиває шлях (всі шляхи – слизькі) до можливого примирення. Для ліричного героя рятівним елементом виступає число 13 як щось незрозуміле, потойбічне, магічне, що й може бути причиною дисгармонії у взаємовідносинах.

Таким чином, у наведеному прикладі “вода” (дощ) виконує функцію негативної емоції (досади, гніву, обурення), яка руйнує стосунки між людьми. Відзначемо ще й те, що Перерва дуже тонко бачить присутність “емоційної норми” у відносинах між чоловіком і жінкою. Самі по собі емоції, що виражають досаду, гнів, обурення, які можна контролювати, не є руйнівними. І тільки у тому разі, якщо емоцій понад норму (*Випала дощів піврічна норма*), вони можуть зруйнувати людину (*Розмиває греблю, наче душу*), душевність відносин.

У вірші “Чумацьке” [6, 102] поет знову пов'язує дощ з емоційною сферою взаємовідносин, поєднує природне явище з людською емоцією. Вода у вірші представлена в трьох іпостасях – дощу, плачу, сльози. Відзначемо, що сльоза і плач – це не зовсім однакові вираження почуттів. Сльози – природна емоційна відповідь на певні почуття, як правило, сум і біль. А плач трактують як *“нечленороздільні голосові звуки, що виражають горе або сильну схвильованість і супроводжуються сльозами”* [5, 461].

Як і будь-яка водна стихія, плач (сльози) має амбівалентний характер: найчастіше плачуть від горя, від болю, від образи, від злості, але можна плакати й від радості. Ще в “Ізборнику Святослава” 1076 року було сказано, що сльози це дар Божий, а їхня відсутність – непомильна ознака нульового рівня буття, ніщоти [12, 450].

У першій строфі поет змальовує “сльозливий” стан, який притаманний і природі, і ліричному герою: *Дощі за дощами, плачі за плачами, / А може, цей дощ – чийсь останній плач? / Вже стільки плачів за моїми плечами – / Хоч сядь під дощем і невтішно плач!* [6, 102]. Взаємовідносини з коханою жінкою займають дуже важливе місце в житті ліричного героя, і якщо ці відносини в силу різних причин руйнуються, то це вносить дисгармонію в його емоційну сферу. Сльози, плач (ниття) – це і є вияв дисгармонії. З іншого боку, людська властивість плакати внаслідок душевних переживань – це прояв моральності, щирих почуттів, завдяки сльозам людина спокутує гріхи, очищується. Як бачимо, страждання, почуття смутку через розлад з коханою жінкою супроводжуються і процесом очищення. Утім, самі по собі “плачі” не можуть кардинально вирішити проблему взаємин з коханою. У другій строфі поет стверджує: *Сльозам не допоможуть плачі-парасолі – / Лиш сонечко з вітром витруть сльозу... / Давно вже с тобою ми з'їли пуд солі, / А я її з Криму везу та й везу!* [6, 102].

У цих рядках з'являється новий цікавий образ – “плачі-парасолі” як захист від сліз. Схоже, що “плачі-парасолі” – це форма своєрідного ескапізму, втечі від

руйнуючих емоцій та з'ясування стосунків. Сльоза – це справжнє, щире почуття, “мова самого тіла” [12, 450]. Саме в цих рядках бачимо прояв справжнього кохання до жінки, а “з'ясування” не допоможе відвертості. Тільки інші стихії (“сонечко з вітром”) можуть змінити ситуацію “дощ, плач, сльози” на краще. “Сонечко з вітром” – це символ щасливого кохання, яке зосталось у минулому. І тому є надія на взаємопорозуміння, існування доброго і світлого в минулому – запорука примирення.

Отже, в аналізованому вірші “представники” водної стихії, з нашої точки зору, мають такі ідейно-естетичні смисли: дощ – неконтрольовані емоції (сумний, сльозливий настрій), плач – страждання, супроводжуються скаргами, звинуваченнями, ниттям, сльози – сум за справжніми почуттями, які були раніше.

“Дощ” у значенні “неконтрольованих емоцій” зустрічаємо й у вірші А. Перерви “Благих надій легке прозоре плаття...” [6, 78]. Основна ідея вірша полягає в тому, що любов може приносити страждання: *Люблю тебе! І це – моя розплата / За літо, яке – холод і сльота* [6, 78]... Антитеза, яка лежить в основі композиції цього вірша, проявляється вже в перших рядках (любов – розплата, літо – холод). Це створює відчуття, що з'явилася дисгармонія між чоловіком і жінкою. І тому зрозумілим є образ “обложного дощу”, який гасить кохання: *Дощ обложний. / І морок, морок, морок... / І серед цих невчасних холодин / Ми – два вогні, між нами ніч – як ворог, / І тому ти – одна, і я – один* [6, 78]. Принцип антитези зберігається і в процитованих рядках: дощ – вогонь, морок – вогонь, холод – вогонь, ти (жінка) – я (чоловік). Дощ обложний – це образа, яка залишиться надовго, відчай через неможливість примирення, якщо навіть “ніч – як ворог”.

Дещо інакшу картину спостерігаємо в короткому вірші “Був гнів, як дощ раптовий – і ущух...” [6, 88]. Цей вираз “дощ раптовий” уособлює спалах гніву, після якого настає очищення (“І тепло після дощу”) та примирення. Наведемо цей вірш повністю: *Був гнів, як дощ раптовий – і ущух. / І тиша. І тепло після дощу. / За північ повертаєтесь додому. / І настає примирення потому. / І вже рука подушку підбива... / Природно? Так. Природніш не бува* [6, 88].

“Дощ” також може виражати почуття кохання, яке тільки починає зароджуватися. У вірші “Малюнок дощу” [6, 122] дощ співзвучний з настроєм, який відчуває ліричний герой стосовно дівчини: *Дощ виспівував тонко, / Натомився і – тиш. / Ти, мов стигла антонівка, / Крізь літо летиш* [6, 122]. У цих рядках поет олюднює дощ, оскільки він може натхненно виспівувати, старанно повторюючи мелодію. У вірші “дощ” тихий, теплий, ніжний, як і ті почуття, що їх відчуває ліричний герой до дівчини. Згадаймо, що вода володіє енергією чуттєвості, якою “омита” дозріла дівчина (стигла антонівка). І коли ліричний герой крадькома спостерігає за дівчиною, йому навіть не треба говорити зайвих слів, бо почуття симпатії вже охопило його: *В тиші гожого літа / Слів не сказано ще. / Ти мовчанням омита, / Мов теплим дощем...* [6, 122].

Взаємозв'язок дощу й сексуальної енергії ми бачимо й у вірші “Струмує від долонь твоїх до щік...” [6, 161]. Цей вірш можна розглядати в певному сенсі як продовження попереднього. Любовні стосунки вже визначені, закохані разом: *Струмує від долонь твоїх до щік / Важке тепло стривоженої крові. / За вікнами*

спокійний шум дощів / Вщухає, наче ласки світанкові [6, 161]. Їхні почуття, дійшли піку задоволення, заспокоюються, що також відображено й у стані природи. Дощова ніч, тобто ніч, сповнена кохання, ласки, поєднує коханих: *Ніч дощова всотала нас обох – / ранок* [6, 161].

Звернімося тепер до образу води як до елемента філософських концептуальних положень.

У вірші “Ночі ще не вистудили землю...” [6, 10] звучить один з основних мотивів творчості А. Перерви, пов’язаний зі швидкоплинністю життя. Тема осені, періоду згасання в житті людини завжди з тривогою сприймалася А. Перервою. Автор не висловлює свого ставлення до цього життєвого періоду, він просто з деяким смутком констатує факт, що рано чи пізно в кожній людині, як і в природі, настає осінь. Тематичне поле “осінній період” представлене в таких рядках: *Ночі ще не вистудили землю, / По соломі ходить вороння... Восени ми всі – одна родина. / Молодість, чим далі, відстає... Одgrimіли грози кругойдучі, / Одшуміли голубі дощі. / Червоно – до відчаю! – на кручі / Жевріють шипшинові кущі. / Спів пташиний чуємо все рідше... / Звідки ця тривога в голосах?* [6, 10]. Додаткову сумну ноту в опис осені вносить образ “шипшинових кущів”. Відомо, що восени шипшина привертає увагу своїм яскраво-червоно-помаранчевим кольором. У Перерви шипшина, як тривожна сигнальна лампа, нагадує “до відчаю”, що прийшла осінь – час закінчення активної фази життя людини.

У житті ліричного героя бували різні часи. “Грози кругойдучі” – періоди, наповнені неспокійними й навіть грізними подіями. “Голубі дощі” – ще один цікавий образ в поезії А. Перерви. По-перше, дощ – це медіатор, тобто водна стихія, що з’єднує небо й землю, несе високі духовні ідеали людям. По-друге, разом з епітетом “голубий” вода отримує додаткове значення: недосяжний ідеал, нереалізовані мрії, невиправдані амбіції, безплідні спроби. Процитовані рядки показують реалії життя. У житті ліричного героя було все: злету й падіння, успіх і розчарування. І тепер стає зрозуміліше висловлене в першій строфі концептуальне положення, що є смислом буття поета: *“Від полів себе не відокремлю, / Все життя – це небо і стерня”* [6, 10]. Кажучи іншими словами, головні життєві цінності – прагнення до високих духовних ідеалів у будь-яких життєвих колізіях – залишилися незмінними.

Ще один вірш “Юних мрій засіки спорожніли...” [6, 90] присвячений темі “осінь-зрілість” у житті людини. Тематичне поле “згасання” представлене такими рядками: *Юних мрій засіки спорожніли... / Поцілунки наші обважніли... / В осінь перейшов іще не весь я* [6, 90]. Період згасання в житті людини тривожить поета, він з надією звертає свої думки до неба: *Ще цвітуть так чисто в піднебессі / Білі ле-бе-ді*. В третій, останній, строфі автор зіставляє два типи дощу – літній та осінній, тобто період розквіту й зрілості: *Не червневий легковійний дощик – / Вересневі стомлені дощі / Омивають душу... Найдорожчі – / Пізні ра-до-щі* [6, 90].

Висновок, якого доходить автор, полягає в тому, що тільки зріла людина з досвідом духовного розвитку зможе по-іншому подивитися на життя, оцінити те, що не змогла усвідомити раніше. Це період, коли приходить мудрість і вміння

насолоджуватися кожною хвилиною “пізніх радощів”. “Дощ” у цих рядках – як символ очищення, піднесення душі, прагнення наблизитися до божественного неба. А все, що А. Перерва пов’язує з духовним життям в молоді роки, він порівнює з “легковійним дощиком”, який не “просочується” глибоко в душу.

Стихія дощу вносить не лише додаткові смисли в основну ідею вірша, а й сама може стати виразником основної ідейно-естетичної проблеми. Так, у вірші “Під голубою стріхою дощу сховаюсь...” [6, 113] знову зустрічаємо “голубі дощі”. Блакитний небесний дощ у А. Перерви – це, звичайно, творча стихія, і саме тому ліричний герой відчуває потребу поєднатися, злитися з цією стихією. Процес поєднання викликає своєрідну зміну свідомості, яка відображається в тематичному полі “єднання з дощем”: *Сховаюсь. / І дощ уже – не дощ, / А срібні дзвоники і сльози без плачу... / І сам я – дощ. / Лиш руку простягну – / Я крапля, не злиняла і мала!... / Злиття, політ, життя цілющий душ* [6, 113]...

Ліричний герой вже отримав новий настрій – відчуття радості очищення, задоволення від наближення до високих, духовних енергій. І тепер важливо передати цей стан іншим людям. У наступних рядках активна життєва позиція ліричного героя виражена тематичним полем “прокидайтеся” – *Ви можете: прокинутися від сну / І стать дощем – потребою зела?... Ви можете? / Іще ж він не ущух. / Ховайтеся, ховайтеся чимдуж / Під голубою стріхою дощу!* [6, 113].

Цікаво, що автор не стверджує, що людина може це зробити, він тільки підбадьорює інших: Ви можете? Але тоді не гайте часу – ховайтеся! Ховайтеся – це не бажання піти від проблем, це свого роду заклик до боротьби з бездуховністю, безвір’ям, апатією, байдужістю заради очищення, зцілення, злиття з високою животворною стихією.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що стихія води (дощу) є одним з основних зображальних засобів ідиостилю поета. В аналізованому матеріалі “дощ” виконує дві основні функції: а) опис творчих і руйнівних емоційних станів, що виникають між чоловіком і жінкою; б) вираження концептуальних поглядів автора, пов’язаних зі створенням позитивних якостей і руйнуванням недоліків заради встановлення справжніх моральних цінностей. Вода (дощ) для письменника – це насамперед елемент поетичного освоєння світу природи й людини. Цей образ має і багато інших ідейно-естетичних смислів: 1) філософське осмислення життя (активна фаза життя, молодість, любов пройшли, а бажання любити й бути коханим залишаються; 2) швидкоплинність життя; 3) символ народження чогось нового, вісник весни, початок нового етапу життя. Дослідження цих та інших ідейно-естетичних смислів образу води в поезії А. Перерви може бути предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Башляр Г. Вода и грезы. Опыт о воображении материи / Г. Башляр ; [пер. с франц. Б. М. Скуратова]. – М. : Издательство гуманитарной литературы, 1998. – 268 с.
2. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
3. Грушевський М. С. Історія української літератури : [в 6 т., 9 кн.] / [упоряд. В. В. Яременко ; авт. передм. П. П. Кононенко ; приміт. Л. Ф. Дунаєвської]. – К. : Либідь, 1993. – Т. 1. – 392 с.

4. Огаркова Г. А. Концептуальна метафора води як засіб вираження концепту “кохання” в сучасній англійській мові / Г. А. Огаркова // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2002. – № 7. – С. 392–397.
5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 57 000 слов / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 14-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1983. – 816 с.
6. Перерва А. Перевесло слова і сльози / А. Перерва. – Харків : Майдан, 2009. – 232 с.
7. Скарбниця мудрості народної / [упоряд. В. Кірсанова]. – 3-тє вид. – Х. : Рубікон, 1997. – 336 с.
8. Славянские древности: Этнолингвистический словарь : [в 5 т.] / [под. общ. ред. Н. И. Толстого]. – М. : Международные отношения, 1995–1999. – Т. 1 : А–Г. – 1995. – 584 с.
9. Словник української мови : [в 11 т.] / [гол. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1 : А–В. – 1970. – 800 с.
10. Сто найвідоміших образів української міфології / [Заводська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О.]. – К. : Орфей, 2002. – 448 с.
11. Українські замовляння / [упоряд. М. Н. Москаленко ; авт. передм. М. О. Новикова]. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.
12. Ушкалов Л. Моя шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання / Л. Ушкалов. – Харків ; Едмонтон ; Торонто : Майдан ; Вид-во Канадського Інституту Українських Студій, 2014. – 602 с.

Анотація

Стаття присвячена аналізу стихії води в поезії відомого харківського поета Анатолія Перерви. У роботі детально розглянуто один з найбільш частотних компонентів стихії води – образ дощу, визначені ідейно-естетичні смисли, які виражає “дощ”, показана роль цього образу у вираженні основної ідейно-естетичної проблеми того чи іншого твору. В проаналізованому матеріалі образ дощу служить для віддзеркалення емоційної сфери взаємин між чоловіком та жінкою і для демонстрації концептуальних положень автора. “Дощ” дозволяє А. Перерві реалізувати принцип амбівалентності в поетичному тексті.

Ключові слова: амбівалентність води, ідейно-естетичні смисли, ідиостиль письменника, стихія води (дощ).

Summary

This article analyzes the elements of water in the poetry of famous Kharkov poet Anatoly Pererva. The paper discussed in detail one of the frequency components of the water element – an image of rain, certain ideological and aesthetic meanings, expresses “rain”, shows the role of the image in terms of the main ideological and Aesthetic problems of this or that product. It is indicated that “rain” is not only a component of the landscape lyrics, but also the element that permeates the various spheres of human relations. The analyzed material image of rain serves to reflect the emotional sphere of relationships between men and women and to demonstrate the concepts of the author. “Rain” allows A. Pererva to implement the principle of ambivalence in the poetic text.

Keywords: the ambivalence of the water, the ideological and aesthetic meanings, idiostyle writer, element of water (rain).